ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 27ης Σεπτεμβρίου 1988 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 106 έως 120/87,

που έχουν ως αντικείμενο αίτηση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ των:

1) **Αστερίς ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Αθήνα (υπόθεση 106/87),

2) **Εταιρία Εμπορίου και Αντιπροσωπειών Εισαγωγική Εξαγωγική Δάρβα ΕΠΕ**, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ελληνικού δικαίου, με έδρα το Αίγιο (υπόθεση 107/87),

3) **ΖΑΝΑΕ — Ζύμαι Αρτοποιίας Νίκογλου ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τη Θεσσαλονίκη (υπόθεση 108/87),

4) **Αμβροσία — Κονσερβοποιία Βέροιας ΑΕΒΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τη Βέρροια (υπόθεση 109/87),

5) **Βιομηχανία Τροφίμων ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Καλαμάτα (υπόθεση 110/87),

6) **Αδελφοί Χατζηαθανασιάδη ΑΒΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τις Σέρρες (υπόθεση 111/87),

7) **ΣΤΡΥΜΩΝ ΕΛΛΑΣ — Αφοι Μπιτζίδη ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τις Σέρρες (υπόθεση 112/87),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

8) **Ελληνική Βιομηχανία Ειδών Διατροφής ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τη Λάρισα (υπόθεση 113/87),

9) **INTPA Ανώνυμος Βιομηχανική και Εμπορική Εταιρία**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Αθήνα (υπόθεση 114/87),

10) **Αφοι Κανακάρη ΑΕ και Εξαγωγική Εταιρία Γεωργικών Προϊόντων**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Αθήνα (υπόθεση 115/87),

11) **Ανώνυμος Βιομηχανική Εταιρία Κονσερβών Δ. Νομικός**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Αθήνα (υπόθεση 116/87),

12) **Ομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης**, συνεταιριστική εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τη Θεσσαλονίκη (υπόθεση 117/87),

13) **Συνεταιριστικά Εργοστάσια Κονσερβοποιίας Βορείου Ελλάδος ΣΕΚΟΒΕ/ΑΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα τη Θεσσαλονίκη (υπόθεση 118/87),

14) **Κύκνος ΑΕΒΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα το Ναύπλιο (υπόθεση 119/87),

και

15) **Συνεταιριστική Εταιρία Βιομηχανικής Αναπτύξεως Θράκης ΣΕΒΑΘ/ΑΒΕ**, ανώνυμη εταιρία ελληνικού δικαίου, με έδρα την Ξάνθη (υπόθεση 120/87), αφενός,

και

1) **Ελληνικής Δημοκρατίας**, εκπροσωπούμενης από τον Υπουργό Οικονομικών,

και

2) **Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας**, νομίμως εκπροσωπούμενης από τον πρόεδρο της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθής η ανακοίνωση, απούσης και μηδόλως παραστάσης, αφετέρου,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την αρμοδιότητα των δικαστηρίων κράτους μέλους να εκδικάζουν αγωγές αποζημιώσεως που ασκούνται από ιδιώτες κατά των εθνικών αρχών προς αποκατάσταση της προκαλούμενης από τη μη καταβολή κοινοτικών ενισχύσεων ζημίας, ως προς το παραδεκτό των αγωγών αυτών, ενόψει του δεδικασμένου από απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία απορρίφθηκε αγωγή αποζημιώσεως κατά της Κοινότητας και ως προς την ερμηνεία του όρου « ενισχύσεις » κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

συγκείμενο από τους G. Bosco, πρόεδρο τμήματος, U. Everling, Y. Galmot, R. Joliet, και F. A. Schockweiler, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Sir Gordon Slynn
γραμματέας: B. Pastor, υπάλληλος διοικήσεως

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι ενάγουσες της κύριας δίκης εταιρίες Αστερίς και λοιποί, εκπροσωπούμενες από τους δικηγόρους Χρήστο Αρβανίτη, Νικόλαο Τσιώκα και Γιάννη Σταμούλη κατά την έγγραφη διαδικασία και από τον Γιάννη Σταμούλη κατά την προφορική διαδικασία,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Δημήτριο Γκουλούση,

έχοντας υπόψη την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 31ης Μαΐου 1988,

αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 5ης Ιουλίου 1988,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με αποφάσεις της 30ής Οκτωβρίου 1986 που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 7 Απριλίου 1987, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με: την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων να εκδικάζουν αγωγές αποζημιώσεως που ασκούνται από ιδιώτες κατά των εθνικών αρχών λόγω μη καταβολής ενισχύσεων στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, το παραδεκτό των αγωγών αυτών ενόψει του δεδικασμένου από απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία απορρίφθηκε αγωγή αποζημιώσεως κατά της Επιτροπής, και την ερμηνεία του όρου « ενισχύσεις » κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο δίκης μεταξύ των προαναφερόμενων υπ' αριθ. 1 έως 15 εταιριών και της Ελληνικής Δημοκρατίας σχετικά με την καταβολή αποζημιώσεως για τις ενισχύσεις που δεν καταβλήθηκαν στις ελληνικές επιχειρήσεις παραγωγής τοματοπολτού λόγω τεχνικού σφάλματος της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως το οποίο διαπίστωσε το Δικαστήριο.

Το ιστορικό της υποθέσεως

3 Με απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (Ελληνική Δημοκρατία κατά Επιτροπής, 192/83, Συλλογή 1985, σ. 2802), το Δικαστήριο, εκδικάσαν προσφυγή της Ελληνικής Δημοκρατίας, ακύρωσε τον κανονισμό 1615/83 της Επιτροπής, της 15ης Ιουνίου 1983, περί καθορισμού των συντελεστών που πρέπει να εφαρμοστούν στο ποσό της ενισχύσεως στην παραγωγή για τον τοματοπολτό για την περίοδο 1983/84 (ΕΕ L 159, σ. 48).

4 Ο κανονισμός ακυρώθηκε κατά το μέτρο που οι συντελεστές που καθόριζε είχαν ως αποτέλεσμα την πρόκληση άνισης μεταχείρισης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και των άλλων κρατών μελών όσον αφορά την αντιστάθμιση των πρόσθετων εξόδων που οφείλονται στη χρησιμοποίηση συσκευασιών οι οποίες είναι μικρότερες από τη συσκευασία που λαμβάνει ως πρότυπο ο κανονισμός 1618/83 της Επιτροπής, της 15ης Ιουνίου 1983, περί καθορισμού της ελαχίστης τιμής που πρέπει να πληρώνεται στους παραγωγούς καθώς και του ποσού ενισχύσεως στην παραγωγή για ορισμένα μεταποιημένα προϊόντα με βάση τα οπωροκηπευτικά για την περίοδο 1983/84 (ΕΕ L 159, σ. 52).

5 Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι εναπόκειται στην Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 176 της Συνθήκης ΕΟΚ, να καθορίσει για την Ελλάδα νέους συντελεστές ή οποιοδήποτε άλλο σύστημα αντισταθμίσεως, λαμβάνοντας υπόψη τη διαφοροποίηση του καθεστώτος ενισχύσεως μεταξύ της Ελλάδας και των άλλων κρατών μελών.

6 Με απόφαση της ίδιας ημέρας, (Αστερίς και λοιποί κατά Επιτροπής, 194 έως 206/83, Συλλογή σ. 2815), το Δικαστήριο απέρριψε αγωγή αποζημιώσεως που είχαν ασκήσει, βάσει των άρθρων 178 και 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ, ορισμένες ελληνικές επιχειρήσεις παραγωγής τοματοπολτού, με το σκεπτικό ότι η έλλειψη νομιμότητας του συστήματος των συντελεστών, η οποία αναγνωρίστηκε με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (192/83, προαναφερθείσα), δεν μπορεί ωστόσο να θεωρηθεί ότι συνιστά κατάφωρη παραβίαση υπέρτερου κανόνα δικαίου ή πρόδηλη και βαριά υπέρβαση εκ μέρους της Επιτροπής των ορίων της εξουσίας της, ικανή να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Κοινότητας.

7 Σε εκτέλεση της αποφάσεως της 19ης Σεπτεμβρίου 1985, (192/83, προαναφερθείσα), η Επιτροπή εξέδωσε τον κανονισμό 381/86, της 20ής Φεβρουαρίου 1986, σχετικά με πρόσθετη πληρωμή ενίσχυσης στην παραγωγή για ορισμένα μεγέθη συσκευασιών τοματοπολτού που είχαν παραχθεί από ελληνικές τομάτες κατά την περίοδο εμπορίας 1983/84 (ΕΕ L 44, σ. 10).

8 Με απόφαση της 26ης Απριλίου 1988 (Αστερίς και λοιποί και Ελληνική Δημοκρατία κατά Επιτροπής, 97, 193, 99 και 215/86, Συλλογή 1988, σ. 2181), το Δικαστήριο, εκδικάσαν προσφυγές της Ελληνικής Δημοκρατίας και των επιχειρήσεων παραγωγής τοματοπολτού, ακύρωσε την άρνηση της Επιτροπής, η οποία κλήθηκε από την Ελληνική Δημοκρατία, βάσει του άρθρου 175, να εκτελέσει πλήρως την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (192/83, προαναφερθείσα), να καθορίσει πρόσθετη καταβολή ενίσχυσης στην παραγωγή για ορισμένα μεγέθη συσκευασιών τοματοπολτού που είχαν παραχθεί από ελληνικές τομάτες κατά τις περιόδους εμπορίας 1984/85, 1985/86 και 1986/87.

9 Παράλληλα με την προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 97, 193, 99 και 215/86 (προαναφερθείσα απόφαση της 26ης Απριλίου 1988), οι προαναφερόμενες υπ' αριθ. 1 έως 15 επιχειρήσεις άσκησαν αγωγή ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών και ζήτησαν να αναγνωριστεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία υποχρεούται να τους καταβάλει, για τις περιόδους εμπορίας 1981/82, 1982/83

και 1983/84, τη διαφορά μεταξύ της ενισχύσεως που καταβλήθηκε πράγματι κατ' εφαρμογή των συντελεστών τους οποίους καθόρισαν οι κανονισμοί της Επιτροπής και της ενισχύσεως την οποία θα δικαιούνταν αν οι κανονισμοί αυτοί δεν είχαν κριθεί παράνομοι με την προαναφερθείσα απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 στην υπόθεση 192/83.

10 Υπό τις περιστάσεις αυτές το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, με αποφάσεις της 31ης Οκτωβρίου 1986, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία μέχρις ότου το Δικαστήριο εκδώσει προδικαστική απόφαση επί των ακολούθων ερωτημάτων:

« 1) Εάν υφίσταται αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων μιας χώρας-μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προς επίλυση διαφορών οι οποίες έχουν ως αντικείμενο τη διάγνωση αξιώσεων ιδιωτών κατά των αρμοδίων εθνικών αρχών προς καταβολή οφειλομένων υπό των τελευταίων προς εκείνους διαφορών ενισχύσεως γεννηθεισών εκ πλημμελούς εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου και δυναμένων να αναζητηθούν εκ μέρους των εθνικών αρχών από τα αρμόδια κοινοτικά όργανα ιδίως στα πλαίσια της λειτουργίας του υπ' αριθ. 729/1970 κανονισμού του Συμβουλίου περί χρηματοδοτήσεως της κοινής γεωργικής πολιτικής;

Και σε περίπτωση καταφατικής απάντησης:

2) Εάν η εκ μέρους του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απόρριψη αγωγής τής και κατά την παρούσα δίκη εναγούσης, στρεφομένης όμως τότε κατά της Επιτροπής, δι' όσους λόγους αναφέρονται στην επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων 194 έως 206/1983 εκδοθείσα κατά την 19η Σεπτεμβρίου 1985 απόφαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, παρεμποδίζει την έγερση αγωγής της αυτής εναγούσης στρεφομένης όμως κατά του ελληνικού δημοσίου και αιτουμένης αποκατάσταση των απολεσθεισών ωφελειών της, τις οποίες θα ελάμβανε από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές, αν οι τελευταίες αυτές, στα πλαίσια του υπ' αριθ. 729/1970 κανονισμού του Συμβουλίου είχαν ζητήσει τούτο από το ΕΓΤΠΕ (FEOGA);

Και σε περίπτωση αρνητικής απάντησης:

3) Εάν προς καταβολή εκ μέρους των εθνικών αρχών αποζημιώσεων σε ιδιώτες-κυρίους μεταποιητικών βιομηχανιών και επιδοτούμενους κατά τους όρους των κανονισμών 729/70 και 516/77 του Συμβουλίου, εφ' όσον έχουν χαρακτήρα αντισταθμιστικό-επανορθωτικό τεχνικού σφάλματος των αρμοδίων κοινοτικών οργάνων:

α) αρκεί απλή ενημέρωση-πληροφόρηση των αρμοδίων κοινοτικών οργάνων εκ μέρους των εθνικών αρχών, για να είναι έγκυρος από πλευράς κοινοτικού δικαίου (άρθρο 92, Συνθήκη ΕΟΚ), ή

β) πρέπει να τύχουν της προηγουμένης έγκρισης των κοινοτικών οργάνων σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΟΚ, όπως αυτές ερμηνεύονται και λειτουργούν στα πλαίσια των διαληφθέντων κανονισμών 729/70 και 516/77 του Συμβουλίου;

γ) Εάν η προς αποζημίωση αξίωση της ενάγουσας, στην έκταση που αναφέρεται στην περίοδο εμπορίας 1983/84, είναι αντίθετη προς τον υπ' αριθ. 381/1986 κανονισμό της Επιτροπής. »

11 Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΟΚ. Τα στοιχεία αυτά του φακέλου δεν επαναλαμβάνονται πιο κάτω παρά μόνο καθόσον απαιτείται για να σχηματίσει κρίση το Δικαστήριο.

Επί του πρώτου ερωτήματος

12 Το πρώτο ερώτημα, εξεταζόμενο στην αλληλουχία του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος και υπό το φως των περιστατικών της υποθέσεως καθώς και του σκεπτικού των αποφάσεων περί παραπομπής, πρέπει να θεωρηθεί ότι αναφέρεται στο αν προσκρούει στο κοινοτικό δίκαιο η από τα εθνικά δικαστήρια εκδίκαση αγωγής αποζημιώσεως ασκούμενης από ιδιώτη κατά των αρμοδίων εθνικών αρχών και διώκουσας την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη ο ενάγων, διότι, λόγω σφάλματος της κοινοτικής ρυθμίσεως, δεν εισέπραξε κοινοτικές ενισχύσεις.

13 Σχετικώς πρέπει να σημειωθεί πρώτον ότι, όταν πρόκειται για αγωγή αποζημιώσεως, το κοινοτικό δίκαιο δεν επηρεάζει τους εθνικούς κανόνες περί αρμοδιότητας των δικαστηρίων οι οποίοι διέπουν τις διαφορές που αφορούν υπηκόους του οικείου κράτους.

14 Αποκλειστική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου υπάρχει μόνο στην περίπτωση όπου με την αγωγή διώκεται η αποκατάσταση ζημίας που φέρεται καταλογιζόμενη στην Κοινότητα, η οποία, κατά το άρθρο 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ υποχρεούται, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, να αποκαθιστά τη ζημία που προξενούν όργανα ή υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Η περί της ευθύνης αυτής κρίση ανήκει, σύμφωνα με το άρθρο 178, στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, αποκλειομένης της αρμοδιότητας κάθε εθνικού δικαστηρίου (απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1987 στην υπόθεση 281/84, Bedburg, Συλλογή 1987, σ. 49, 84).

15 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα αρμόζει η απάντηση ότι, κατά το άρθρο 178 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Δικαστήριο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο να εκδικάζει αγωγές αποζημιώσεως που ασκούνται βάσει του άρθρου 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ και στρέφονται κατά της Κοινότητας. Εξάλλου, τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια να εκδικάζουν αγωγές περί αποκαταστάσεως ζημιών που προξενούν στους ιδιώτες οι εθνικές αρχές κατά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

16 Με το δεύτερο ερώτημα το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα), με την οποία απορρίφθηκαν οι αγωγές αποζημιώσεως ορισμένων επιχειρήσεων παραγωγής τοματοπολτού κατά της Επιτροπής, εμποδίζει την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως κατά του ελληνικού δημοσίου από τις ίδιες επιχειρήσεις.

17 Σχετικά πρέπει να σημειωθεί ότι, με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα), το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η Κοινότητα φέρει την ευθύνη για τον παράνομο χαρακτήρα του συστήματος των συντελεστών που διαπιστώθηκε με την απόφαση της ίδιας ημέρας στην υπόθεση 192/83 και ότι, επομένως, ήταν αρμόδιο να εκδικάσει την αγωγή αποζημιώσεως βάσει των άρθρων 178 και 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης. Με την ίδια απόφαση, το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή αποζημιώσεως με το σκεπτικό ότι το τεχνικό σφάλμα που περιείχε η κοινοτική ρύθμιση, μολονότι καταλήγει εξ αντικειμένου σε άνιση μεταχείριση των ελλήνων παραγωγών, δεν μπορούσε ωστόσο να θεωρηθεί ότι συνιστούσε κατάφωρη παραβίαση υπέρτερου κανόνα δικαίου ή πρόδηλη και βαριά υπέρβαση εκ μέρους της Επιτροπής των ορίων της εξουσίας της, ικανή να στοιχειοθετήσει ευθύνη της Κοινότητας.

18 Η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου δεν επιτρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη για την ίδια αιτία μια εθνική αρχή, η οποία απλώς εφάρμοσε την κοινοτική ρύθμιση και στην οποία δεν μπορεί να καταλογιστεί ο παράνομος χαρακτήρας της.

19 Πάντως, η απόφαση του Δικαστηρίου δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως επί άλλης βάσεως, και όχι με βάση τον παράνομο χαρακτήρα της κοινοτικής ρυθμίσεως στην οποία αναφέρεται η απόφαση αυτή, κατά των αρμοδίων εθνικών αρχών προς αποκατάσταση της ζημίας που προξενούν στους ιδιώτες οι εθνικές αρχές, έστω κι αν ενεργούν στο πλαίσιο κοινοτικού δικαίου.

20 Επομένως, στο δεύτερο ερώτημα αρμόζει η απάντηση ότι η απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα), με την οποία απορρίφθηκαν οι αγωγές αποζημιώσεως που άσκησαν ορισμένες επιχειρήσεις παραγωγής τοματοπολτού κατά της Κοινότητας βάσει των άρθρων 178 και 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ, δεν εμποδίζει τις ίδιες επιχειρήσεις να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως κατά του ελληνικού δημοσίου, στηριζόμενη σε άλλη βάση, η οποία συνίσταται στην παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά των ίδιων των ελληνικών αρχών, έστω και αν αυτές ενεργούν στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου.

Επί του τρίτου ερωτήματος

21 Με το τρίτο ερώτημα το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσία, αν, στην περίπτωση που το ελληνικό δημόσιο υποχρεωθεί να καταβάλει στις οικείες επιχειρήσεις αποζημίωση για τη ζημία που προέκυψε από το τεχνικό σφάλμα της κοινοτικής ρυθμίσεως, τα σχετικά ποσά θα πρέπει να θεωρηθούν ως ενισχύσεις κατά την έννοια των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΟΚ και αν η άσκηση αγωγής αποζημιώσεως από τις οικείες επιχειρήσεις κατά του ελληνικού δημοσίου προσκρούει στον κανονισμό 381/86.

22 Όσον αφορά το πρώτο σκέλος του τρίτου ερωτήματος, πρέπει να σημειωθεί ότι η απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων που θέτει το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ περιλαμβάνει όλες τις ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους (απόφαση της 22ας Μαρτίου 1977 στην υπόθεση 78/76, Steinicke, Rec. 1977, σ. 595) και επομένως αφορά τις δημοσίου χαρακτήρα παρεμβάσεις που μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη νόθευση των κανονικών συνθηκών του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών (απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 1978 στην υπόθεση 148/77, Hansen, Rec. 1978, σ. 1787).

23 Από τα παραπάνω έπεται ότι οι κρατικές ενισχύσεις, που αποτελούν μέτρα της δημόσιας αρχής ευνοούντα ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένα προϊόντα, διαφέρουν θεμελιωδώς κατά τη νομική φύση από τις αποζημιώσεις τις οποίες υποχρεώνονται, ενδεχομένως, να καταβάλουν σε ιδιώτες ή εθνικές αρχές προς αποκατάσταση ζημίας που τους προξένησαν.

24 Επομένως, στο πρώτο σκέλος του τρίτου ερωτήματος αρμόζει η απάντηση ότι αποζημιώσεις τις οποίες οι εθνικές αρχές υποχρεούνται ενδεχομένως να καταβάλουν σε ιδιώτες προς αποκατάσταση ζημίας που τους προξένησαν δεν αποτελούν ενισχύσεις κατά την έννοια των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΟΚ.

25 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του τρίτου ερωτήματος, πρέπει, κατά πάγια νομολογία, να γίνει διάκριση μεταξύ των αγωγών περί αποκαταστάσεως ζημίας που προκύπτει από την παράνομη πράξη, όπως διαπιστώθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1985, και της αγωγής περί καταβολής ποσών οφειλουμένων βάσει της κοινοτικής ρυθμίσεως η οποία δεν μπορεί να ασκηθεί βάσει των άρθρων 178 και 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ (βλέπε αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 1979, Ireks, 238/78, Rec. 1979, σ. 2955· DGV, 241, 242, 245 έως 250/78, Rec. 1979, σ. 3017· Interquelle, 261 και 262/78, Rec. 1979, σ. 3045· Dumortier, 64 και 113/76, 167 και 239/78, 27, 28 και 45/79, Rec. 1979, σ. 3091).

26 Η διάκριση αυτή μεταξύ αγωγής αποζημιώσεως και αγωγής περί καταβολής χρηματικού ποσού ισχύει και στην περίπτωση όπου οι ιδιώτες επιδιώκουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων να θεμελιώσουν ευθύνη των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

27 Σχετικώς πρέπει να σημειωθεί ότι ο κανονισμός 381/86, ο οποίος εκδόθηκε σε αντικατάσταση του κανονισμού 1615/83 που ακυρώθηκε με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985, (192/83, προαναφερθείσα), χορήγησε στις ελληνικές επιχειρήσεις την πρόσθετη ενίσχυση που δεν είχαν εισπράξει λόγω του τεχνικού σφάλματος του ακυρωθέντος από το Δικαστήριο κανονισμού.

28 Το γεγονός ότι οι ενάγουσες επιχειρήσεις εισέπραξαν έτσι τα ποσά που δικαιούνταν βάσει της κοινοτικής ρυθμίσεως δεν τους στερεί το δικαίωμα να επιδιώξουν, με αγωγή αποζημιώσεως, την αποκατάσταση κάθε επιπλέον ζημίας που υπέστησαν ενδεχομένως, λόγω του ότι δεν εισέπραξαν τα εν λόγω ποσά κατά το χρόνο κατά τον οποίο θα έπρεπε κανονικά να τα εισπράξουν.

29 Πρέπει πάντως να ληφθεί υπόψη ότι, με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα), το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή αποζημιώσεως των εναγουσών επιχειρήσεων κατά της Κοινότητας που στηριζόταν στο παράνομο του συστήματος των συντελεστών. Όπως προκύπτει εξάλλου από την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, υπό τις συνθήκες αυτές, αγωγή αποζημιώσεως κατά του ελληνικού δημοσίου δεν μπορεί να έχει την ίδια βάση με τις αγωγές που απέρριψε το Δικαστήριο.

30 Επομένως, στο δεύτερο σκέλος του τρίτου ερωτήματος αρμόζει η απάντηση ότι ο κανονισμός 381/86, με τον οποίο χορηγήθηκε στις ελληνικές επιχειρήσεις πρόσθετη ενίσχυση που δεν τους είχε καταβληθεί λόγω τεχνικού σφάλματος του κανονισμού 1615/83, ο οποίος ακυρώθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (υπόθεση 192/83, προαναφερθείσα), δεν εμποδίζει τις οικείες επιχειρήσεις να ασκήσουν αγωγή κατά του ελληνικού δημοσίου περί αποκαταστάσεως κάθε ζημίας υπερβαίνουσας τα ποσά που καταβλήθηκαν αναδρομικά κατ' εφαρμογή του κανονισμού. Η αγωγή αυτή δεν μπορεί να έχει την ίδια βάση με τις αγωγές που απέρριψε το Δικαστήριο με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα).

Επί των δικαστικών εξόδων

31 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που υπέβαλε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα δίκη έχει, έναντι των διαδίκων της κύριας δίκης, το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 1986 το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, αποφαίνεται:

1) Κατά το άρθρο 178 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Δικαστήριο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο να εκδικάζει αγωγές αποζημιώσεως που ασκούνται βάσει του άρθρου 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ και στρέφονται κατά της Κοινότητας. Εξάλλου, τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια να εκδικάζουν αγωγές περί αποκαταστάσεως ζημιών που προξενούν στους ιδιώτες οι εθνικές αρχές κατά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

2) Η απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (Αστερίς και λοιποί κατά Επιτροπής, 194 έως 206/83, Συλλογή 1985, σ. 2815), με την οποία απορρίφθηκαν οι αγωγές αποζημιώσεως που άσκησαν ορισμένες επιχειρήσεις παραγωγής τοματοπολτού κατά της Κοινότητας βάσει των άρθρων 178 και 215, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ, δεν εμποδίζει τις ίδιες επιχειρήσεις να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως κατά του ελληνικού δημοσίου στηριζόμενη σε άλλη βάση η οποία συνίσταται στην παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά των ίδιων των ελληνικών αρχών, έστω και αν αυτές ενεργούν στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου.

3) Αποζημιώσεις τις οποίες οι εθνικές αρχές υποχρεούνται ενδεχομένως να καταβάλουν σε ιδιώτες προς αποκατάσταση ζημίας που τους προξένησαν δεν αποτελούν ενισχύσεις κατά την έννοια των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΟΚ.

4) Ο κανονισμός 381/86 της Επιτροπής, της 20ής Φεβρουαρίου 1986, σχετικά με πρόσθετη πληρωμή ενίσχυσης στην παραγωγή για ορισμένα μεγέθη συσκευασιών τοματοπολτού που είχαν παραχθεί από ελληνικές τομάτες κατά την περίοδο εμπορίας 1983/84, με τον οποίο χορηγήθηκε στις ελληνικές επιχειρήσεις πρόσθετη ενίσχυση που δεν τους είχε καταβληθεί λόγω τεχνικού σφάλματος του κανονισμού 1615/83 της Επιτροπής, της 15ης Ιουνίου 1983, περί καθορισμού των συντελεστών που πρέπει να εφαρμοστούν στο ποσό της ενισχύσεως στην παραγωγή για τον τοματοπολτό για την περίοδο εμπορίας 1983/84, ο οποίος ακυρώθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου

της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (Ελληνική Δημοκρατία κατά Επιτροπής, 192/83, Συλλογή 1985, σ. 2791), δεν εμποδίζει τις οικείες επιχειρήσεις να ασκήσουν αγωγή κατά του ελληνικού δημοσίου περί αποκαταστάσεως κάθε ζημίας υπερβαίνουσας τα ποσά που καταβλήθηκαν αναδρομικά κατ' εφαρμογή του κανονισμού. Η αγωγή αυτή δεν μπορεί να έχει την ίδια βάση με τις αγωγές που απέρριψε το Δικαστήριο με την απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1985 (194 έως 206/83, προαναφερθείσα).

Bosco Everling

Galmot Joliet Schockweiler

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Σεπτεμβρίου 1988.

Ο γραμματέας

J.-G. Giraud

Ο πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

G. Bosco